

Aleksandar Stijepčević,¹ Agima Ljaljević,² Dragan Čabarkapa,¹ Sabina Ćatić,²
Safet Lješjanjanin,³ Azra Lješjanjanin Purišić³

DETERMINANTE KORIŠĆENJA ALKOHOLA KOD MLADIH NA TERITORIJI OPŠTINE KOTOR

Primljen/Received: 28. 02. 2012. god.

Prihvaćen/Accepted: 11. 04. 2012. god.

Sažetak: UVOD: Među mladima se evidentira značajan broj korisnika alkohola i granica kada mladi ljudi posežu za alkoholom se sve više spušta ka mlađim starosnim grupacijama. Cilj rada bio je utvrđivanje generalne rasprostranjenosti i strukture mladih korisnika, kao i faktora rizika za upotrebu alkohola kod adolescenata.

METOD: Istraživanjem je obuhvaćeno 200 ispitanika. Uzorak je definisan iz svih razreda srednjih škola na teritoriji, pri čemu je slučajnim odabirom u uzorak ušlo po jedno odjeljenje iz sva četiri razreda srednje škole. Instrument istraživanja je bio posebno kreiran upitnik i stopa odgovora odjeljenja iznosila je 100%.

REZULTAT: Istraživanje je pokazalo da je, gotovo polovina Kotorskih srednjoškolaca izjavila da konzumiraju alkohol. Među djecom koja konzumiraju alkohol, gotovo polovina je onih koji su naveli da njihovi roditelji takođe konzumiraju alkoholna pića i podaci pokazuju da postoji statistički značajna povezanost korišćenja alkohola kod roditelja i njihove djece. Ispitanici koji ne konzumiraju alkoholna pića, smatraju da je zastupljenost pušenja među njihovim drugovima češća. Učenici koji ne konzumiraju alkohol, značajno češće ukazuju na štetne efekte korišćenja ove supstance po zdravlje i pokazana je statistički značajna razlika između stavova učenika koji konzumiraju i koji ne konzumiraju alkohol, u vezi sa štetnim efektima alkohola po zdravlje.

ZAKLJUČCI: Među mladima je rasprostranjena upotreba alkohola i pri tome postoji značajna poveza-

nost između konzumiranja alkohola kod roditelja i njihove djece. Korišćenje alkohola kod mladih je u korelaciji sa upotrebom duvana, te se mladi koji konzumiraju alkohol češće nalaze u društvu vršnjaka koji puše, u odnosu na njihove drugove koji ne koriste alkohol. Djeca koja ne koriste alkoholna pića značajno češće ističu štetne efekte korišćenja po zdravlje.

Ključne riječi: upotreba alkohola, mladi, srednjoškolci, Kotor.

UVOD

Na globalnom nivou alkoholizam predstavlja značajan socijalni i zdravstveni problem. Procjene evropskih zdravstvenih institucija govore da u cjelokupnoj populaciji ima od tri do pet posto zavisnika od alkohola, dok među muškarcima ima čak petnaest posto alkoholičara. Među mladima se evidentira značajan broj korisnika alkohola i granica kada mladi ljudi posežu za alkoholom se sve više spušta ka mlađim starosnim grupacijama (1). Informacije o štetnim efektima upotrebe alkohola su prisutne i mladi se veoma lako mogu upoznati sa komplikacijama upotrebe ove psiho-aktivne supstance, ali ih to ne sputava u upotrebi ove psiho-aktivne supstance (2).

Vrlo značajan faktor za formiranje navike upotrebe alkohola kod mladih je njihova porodica, jer se u njoj definišu osnovni obrasci ponašanja djece, pa i stav prema alkoholu, odnosno razvija životni stil nepijenja i obratno (3). Ukoliko se u porodici evidentiraju devijantni obrasci ponašanja, razumljivo je da je proces usvajanja takvih oblika djeci prihvatljiv, te se dešava pojava da djeca alkoholičara, mada u detinjstvu teško pate zbog pijanstva svojih roditelja, kasnije imaju nejasnu konfuznu potrebu identifikacije sa roditeljima (4).

1 Dom zdravlja Kotor, Crna Gora

2 Institut za javno zdravlje Podgorica, Crna Gora

3 Dom zdravlja Plav, Crna Gora

Međutim, za formiranje navike korišćenja alkohola vrlo je značajan i uticaj vršnjaka u smislu izgradnje normi i vrijednosti, uspostavljanja socijalnog i kulturalnog identiteta, kao i stvaranja modela ponašanja (5). Zbog činjenice da se adolescenti ne priključuju slučajno određenoj grupi vršnjaka, već ih biraju prema sličnosti, i upotreba sredstava zavisnosti najčešće je povezana sa upotrebom istih sredstava u grupi vršnjaka (6).

Socijalna sredina utiče na rasprostranjenost pojave korišćenja alkohola, jer stimuliše povećanu potrošnju alkoholnih pića (laka dostupnost, niske cijene), toleriše cjelonoćna okupljanja omladine (kafici, diskoteke, restorani), a pri tome ne osmišljava alternativne mogućnosti korišćenja slobodnog vremena. Život u takvoj sredini, koja još i ne osuđuje pijenje alkohola, najbolji je motiv mladima da i sami počnu piti (7).

Pri tome, mladi se, češće nego stariji, susreću sa problemima zbog konzumiranja alkohola, jer alkohol ostvaruje specijalni efekat na mladi mozak. Veliki broj mladih konzumenata alkohola je iskusio bar jedan problem povezan sa upotrebom alkohola (npr. problemi sa zakonom, zdravstveni problemi, izostanak iz škole ili odlazak u školu pod dejstvom alkohola itd.) (8).

Najveći je problem što je alkohol sve manje socijalno vidljiv, pa je klinička slika alkoholizma znatno ozbiljnija, nego se to na prvi pogled čini (9). Pored direktne opasnosti koju alkohol prouzrokuje na organizam, neminovno je i navesti da je pojava korišćenja alkohola, vrlo često, uvod u zloupotrebu drugih psihoaktivnih supstanci. Mora se imati na umu da je samo organizovanim preventivnim aktivnostima moguće zaustaviti širenje epidemije novoga vijeka i svih onih zdravstvenih i socijalnih posljedica koje ona sa sobom nosi. Stoga je prvenstveno zadatak svih zdravstvenih radnika da preveniraju nastanak bolesti, da što ranije uoče zavisnost i što prije upute zavisnika na liječenje. Od kolikog je socijalnog značaja prevencija alkoholizma, najbolje kazuje podatak da uz jednog zavisnika pati, još najmanje tri do pet osoba iz okruženja. Programi prevencije alkoholizma kod mladih, predložene mjere i aktivnosti, moraju biti adekvatne, potpune i pravovremene (10). Cjelokupna zajednica treba da uloži značajan napor u cilju prevencije upotrebe alkohola, a i druge mjere zdravstvene zaštite u segmentu korišćenja alkohola kod mladih treba razvijati u skladu sa principima dobre prakse.

CILJ RADA

Cilj rada bio je utvrđivanje generalne rasprostranjenosti i strukture mladih korisnika, kao i faktora rizika za upotrebu alkohola kod adolescenata.

METOD RADA

Rasprostranjenost upotrebe alkohola ispitivana je na uzorku od 200 ispitanika, koji su predstavljali rele-

vantan uzorak istraživanja (20% ukupne populacije srednjoškolaca na teritoriji navedene Opštine). Od ukupnog broja ispitanika 112 ili 56% su bili dječaci, dok je djevojčica bilo 88 (44%). Uzorak je definisan iz svih razreda srednjih škola na teritoriji Opštine Kotor i to: JU „Gimnazija“ Kotor (po jedno odjeljenje u sva četiri razreda) i JU „Srednja pomorska škola“ Kotor (po jedno odjeljenje u sva četiri razreda). Odjeljenja za anketiranje su izabrana slučajnim uzorkom, pri čemu su sva odjeljenja imala jednaku šansu da se nađu u uzorku. Stopa odgovora odjeljenja iznosila je 100%, dok je stopa odgovora učenika bila niža i razlikovala se u vezi sa postavljenim pitanjem.

Istraživanje je obavljeno na osnovu prethodne detaljne pripreme, koju su obavila odgovorna lica za realizaciju. Izvršeno je preliminarno anketiranje u jednom od odjeljenja srednje škole, kako bi se utvrdilo vrijeme potrebno za ispunjavanje upitnika, razumljivost i prilagođenost pitanja iz upitnika.

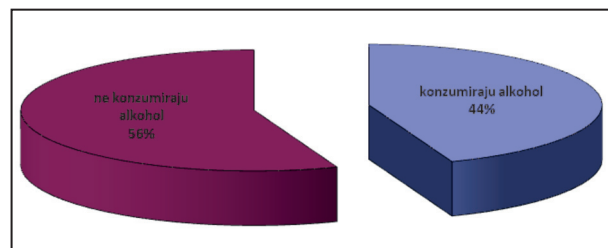
Prethodno su dobijene saglasnosti nadležnih institucija da bi se u planiranim školama izvršilo istraživanje. Istraživanje je obavljeno prvo u JU „Srednja pomorska škola“ Kotor, a potom u JU „Gimnazija“ Kotor.

Instrument istraživanja je bio upitnik koji se sastojao od 24 pitanja zatvorenog tipa, koja su se odnosila na rasprostranjenost pojave, intenzitet i vremenski period korišćenja alkohola, kao i njegovu dostupnost.

Rezultati istraživanja obrađeni su na empirijski način. Anketni odgovori su direktno unošeni u posebno pripremljenu bazu podataka. Za statističku obradu podataka koristio se statistički softverski paket SPSS. Primijenile su se metode deskriptivne i inferencijalne statistike, odnosno metode univarijantne i multivarijantne statistike za testiranje značajnosti razlika i ispitivanje povezanosti između različitih varijabli.

REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Istraživanje je pokazalo da je, gotovo polovina Kotorskih srednjoškolaca izjavila da konzumiraju alkohol (Grafikon 1).

Grafikon 1. Konzumiranje alkoholnih pića od strane učenika

Među djecom koja konzumiraju alkohol, gotovo polovina je onih koji su naveli da njihovi roditelji, takođe konzumiraju alkoholna pića. Istovremeno se po-

Tabela 1. Odnos korišćenja alkoholnih pića kod djece i njihovih roditelja

	Učenik konzumira alkohol		Učenik ne konzumira alkohol		UKUPNO	
	Broj	%	Broj	%	Broj	%
Roditelj konzumira alkohol	41	46,6	22	19,6	63	31,5
Roditelji ne konzumiraju alkohol	42	47,7	86	76,8	128	64,0
Nisu odgovorili	5	5,7	4	3,6	9	4,5
UKUPNO	88	100,0	112	100,0	200	100,0

($\chi^2 = 17,8$; $p < 0,01$)

Tabela 2. Stav učenika koji konzumiraju alkohol o broju njihovih drugova koji puše

Učenici — drugovi iz razreda koji puše	Učenik konzumira alkohol		Učenik ne konzumira alkohol	
	Broj	%	Broj	%
Puši od 1 do 5 drugova	48	54,5	59	52,7
Puši od 5 do 10 drugova	32	36,4	24	21,4
Svi puše	0	0,0	2	1,8
Nisu odgovorili	8	9,1	27	24,1
UKUPNO	88	100,0	112	100,0

($\chi^2 = 23,4$; $p < 0,01$);

Tabela 3. Stav učenika koji konzumiraju alkohol o štetnim efektima ovakvog ponašanja po zdravlje

Stav o uticaju alkohola na zdravlje	Učenik konzumira alkohol		Učenik ne konzumira alkohol		UKUPNO	
	Broj	%	Broj	%	Broj	%
Stav da je alkohol štetan po zdravlje	71	80,7	105	93,8	176	88
Stav da alkohol nije štetan po zdravlje	16	18,2	7	6,2	23	11,5
Nisu odgovorili	1	1,1	–	–	1	0,5
UKUPNO	88	100,0	112	100,0	200	100,0

($\chi^2 = 45,6$; $p < 0,01$)

kazalo da učenici koji ne konzumiraju alkoholna pića češće imaju roditelje koji i sami ne konzumiraju alkohol (Tabela 1). Razlika u odgovorima djece o zastupljenosti konzumiranja alkoholnih pića kod njihovih roditelja, prema tome da li su i sami korisnici ili nisu, je visoko statistički značajna ($p < 0,01$).

Učenici koji konzumiraju alkohol, najčešće procjenjuju da imaju od jednog do deset drugova koji puše. Oni koji ne konzumiraju alkoholna pića, smatraju da je zastupljenost pušenja među njihovim drugovima češća. I kod učenika koji konzumiraju i koji ne konzumiraju alkoholna pića evidentan je manji broj drugara koji puše (Tabela 2).

Najveći broj ispitivanih učenika je upoznat sa štetnim efektima korišćenja alkohola. Razlika u stavu o uticaju korišćenja alkohola na zdravlje između onih koji koriste i onih koji ne koriste alkoholna pića je vi-

soko statistički značajna ($p < 0,05$). Učenici koji ne konzumiraju alkohol, značajno češće ukazuju na štetne efekte korišćenja ove supstance po zdravlje. Čak 93,8% ispitanika koji ne koriste alkoholna pića imaju stav da je korišćenje alkoholnih pića štetno po zdravlje. Istovremeno, ispitanici koji koriste alkoholna pića, gotovo njih petina (18,2%), smatra da korišćenje alkohola nije škodljivo po zdravlje (Tabela 3).

DISKUSIJA

Istraživanje je pokazalo značajnu rasprostranjenost upotrebe alkohola među mladima, što je u skladu sa sličnim istraživanjima. ESPAD, raden u Crnoj Gori (11) je pokazao da tokom prethodnih 12 mjeseci alkohol nije konzumiralo samo 44% učenika prvog razreda srednje, i to 43% dječaka i nešto više djevojčica (57%). Istraživa-

nja rađena u ostalim zemljama Evrope pokazala su da je oko polovine sedamnaestogodišnjaka i osamnaestogodišnjaka, tj. starijih adolescenata konzumiralo je alkoholna pića preko 40 puta u toku života, i taj podatak je zajednički za sve obuhvaćene države (12).

Autori navode da je životni stil roditelja najznačajniji pojedinačni faktor u određivanju da li će jedno lice odlučiti da pije, kao i za njegov način pijenja (13). Naše istraživanje je pokazalo da postoji povezanost korišćenja alkohola kod mladih i njihovih roditelja. Činjenica je da se u porodicama u kojima se koriste alkoholna pića češće stvara navika upotrebe, pa se i u takvim porodicama češće regrutuju zavisnici od alkohola. Stoga je jako značajno u porodicama, prvenstveno ograničiti upotrebu alkoholnih pića, a posebno među djecom uvesti strogu restrikciju. Navodi se da nepotpunost porodice usljed fizičkog gubitka jednog ili oba roditelja, što ima za posljedicu emocionalne frustracije, takođe može imati značajan uticaj u nastanku alkoholizma mladih. Navode se i porodice u kojima dominira hladan emotivan odnos oca ili majke, zapostavljanje dece, kao i fizičko maltretiranje. U tim situacijama otac ne predstavlja privlačan model za identifikaciju i može doći do pojave negativne identifikacije kojom se objašnjava uzrok prekomernog pijenja.

Uticaj grupe vršnjaka, kao deo sociokulturnog miljea, slabi moralne kočnice i ohrabruje pojedinca da pribjegne alkoholu, čime se u grupi smanjuje osjećaj krivice i stvara posebna emocionalna klima. Mnogi adolescenti prihvataju pijenje, ne zato što vole pijenje samo po sebi, već pre zato što prihvataju imidž osobe kakve žele da budu, a pijenje može biti deo tog imidža (14). Naše istraživanje ukazuje na povezanost korišćenja više psiho-aktivnih supstanci među mladima i njihovo međusobno druženje. Na ovaj način se može ukazati i na neposredan uticaj koji vršnjaci ostvaruju međusobno. Podaci dobijeni ovim istraživanjem pokazuju da ispitanici koji nikada ne piju češće imaju stav da je ovo korišćenje štetno po zdravlje, nego oni koji kori-

ste ove proizvode. Ovakvi rezultati su očekivani, jer je uobičajeno da u populaciji u kojoj imamo razvijeniju svijest o uticaju alkohola na organizam, potrošnja alkoholnih pića bude manja. Vrlo često postoje stavovi da alkoholna pića ne moraju uvijek negativno da djeluju po zdravlje, što je zabluda, jer alkohol u bilo kojoj količini ne može proizvesti ni jedno pozitivno dejstvo na zdravlje mladog organizma (15).

Dostupnost alkohola, reklame, legalizovanje pijenja na skoro svim mjestima, mogu biti inicirajući faktor pijenja, što mladim ljudima značajno olakšava stvaranje navike konzumiranja alkohola. Vrlo često ni informisanost u vezi sa štetnim efektima alkohola po zdravlje ne predstavlja limitirajući faktor korišćenja od strane mladih (16).

ZAKLJUČCI

1. Među mladima Kotora je rasprostranjena upotreba alkohola.
2. Postoji značajna povezanost između konzumiranja alkohola kod roditelja i njihove djece.
3. Korišćenje alkohola kod mladih je u korelaciji sa upotrebom duvana, te se mladi koji konzumiraju alkohol češće nalaze u društvu vršnjaka koji puše u odnosu na njihove drugove koji ne koriste alkohol.
4. Djeca koja ne koriste alkoholna pića značajno češće ističu štetne efekte korišćenja po zdravlje.

Prijedlog mjera:

Locirajući prevenciju upotrebe alkohola u široke okvire promocije i očuvanja zdravlja mladih i oslanjajući se na brojne istraživačke studije, potrebno je da školski programi obuhvate mlade prije nego što se određeni oblici ponašanja uspostave. Kako rizično ponašanje ne postoji kao izolovano, pojedinačno, već najčešće postoji povezanost između nekoliko oblika, to programe za zdrave stilove života mladih treba započeti još u zavisnosti, nastaviti kroz osnovnu, sve do srednje škole.

Summary

DETERMINANTS OF ALCOHOL USAGE AMONG YOUTH IN KOTOR

Aleksandar Stijepčević,¹ Agima Ljaljević,² Dragan Čabarkapa,¹ Sabina Čatić,²
Safet Lješjanin,³ Azra Lješjanin Purišić³

1 — Health Center Kotor, Montenegro; 2 — Institute for public health, Podgorica, Montenegro;
3 — Health Center Plav, Montenegro

INTRODUCTION: A significant number of alcohol users is being recorded among young people while the limit when young people resorting to alcohol is approaching younger age groups. The aim of this study was to determine the general prevalence and structure

of young consumers, as well as risk factors for alcohol use among adolescents.

METHOD: The study included 200 respondents. The sample is defined out of classes of all secondary schools at the territory, where one class per school out

of all four high school grades entered the sample by random choice. The survey instrument was a specifically designed questionnaire and response rate of the classes was 100%.

RESULTS: The survey showed that almost half of high school Kotor confirmed to have consumed alcohol. Among children who consume alcohol, almost one half indicated that their parents also use alcoholic beverages and the data show a statistically significant association between alcohol use among parents and their children. Respondents, who do not consume alcoholic beverages, consider the presence of smoking among their friends more often. Students who do not consume alcohol, more frequently point to the harmful effects of using these substances on health and a statistically sig-

nificant difference between the attitudes of students who do not consume alcohol and those who do was demonstrated in relation to the harmful effects of alcohol on health.

CONCLUSIONS: Alcohol use is widespread among young people and at the same time there is a significant association between alcohol consumption in parents and their children. The use of alcohol among young people in correlation with the use of tobacco, and the young who consume alcohol are more often found in the company of peers who smoke, compared to their friends who do not use alcohol. Children who do not use alcohol more frequently emphasize the harmful effects of its using on health.

Key words: alcohol, youth, high school, Kotor.

LITERATURA

1. Pavlović Z, Jakovljević B. Frequency and risk factors of the use of psychoactive substances among the young. *Vojnosanit Pregl* 2008; 65(6): 441–8.

2. Currie C, Samdal O, Boyce W, Smith, B. eds. Young people's health in context. Health Behaviour in School-aged Children (HBSC) study: international report from the 2001/2002 survey. Copenhagen, WHO Regional Office for Europe; 2004.

3. Nikolić D. Bolesti zavisnosti (alkoholizam, narkomanija, pušenje). 1. izd. Beograd: Socijalna misao; 2000.

4. Stanković Z, Begović D. Alkoholizam, od prve do poslednje čašice. 2. izd. Beograd: Kreativni centar; 2003.

5. Soldera M, et al. Use of psychotropic drugs among students: Prevalence and associated social factors. *Rev Saude Publica* 2004; 38(2): 277–83.

6. Grant BF, Stinson FS, Harford TC: Age at onset of alcohol use and DSM-IV alcohol abuse and dependence: a 12-year follow-up. *J Subst Abuse* 2001; 13(4): 493–504.

7. Itković Z, Boras S. Zlouporaba alkohola kao rizični čimbenik suicidalnog ponašanja adolescenata; *Acta Iader* 2004(1); 33–43.

8. Chassin L, et al. Adolescent Substance Use. In: R. M. Lerner, L. Steinberg, editors. *Handbook of Adolescent Psychology*. New Jersey: John Wiley & Sons Inc; 2004. p. 665–696.

9. Dragišić-Labaš S, Milić M. Bolesti zavisnosti kao bolesti društva, porodice i pojedinca: kritika nečinjenja. Beograd: Institut za neuropsihijatrijske bolesti „Dr Laza Lazarević“; 2006.

10. Youth Risk Behavior Surveillance System [homepage on the Internet]. Atlanta: Centers for Disease Control and Prevention; [updated 2012 April 13; cited 2012 February 9]. Available from: <http://www.cdc.gov/HealthyYouth/yrbs/index.htm>.

11. Mugoša B, Đurišić T, Golubović LJ. Evropsko istraživanje o upotrebi duvana, alkohola i droga među učenicima. Izveštaj za Crnu Goru. Podgorica; Institut za javno zdravlje; 2008.

12. Andersson B, et al. (2007). Alcohol and Drug Use among European 17-18 Year Old Students. Data from ESPAD Project. Stockholm: Modintryckoffset AB; 2007.

13. Matejević M. Vrednosne orijentacije i vaspitni stil roditelja. 1 izd. Niš: Filozofski fakultet; 2007.

14. Bellis MA, Hughes K, Tocque K, Hennell T, Humphrey G, Wyke S. Assessing and communicating the health and judicial impact of alcohol use. *Public Health* 2005; 119: 253–261.

15. Hibell B. et al. The 2007 ESPAD Report — Substance Use among Students in 35 European Countries. Stockholm: The Swedish Council for Information on Alcohol and Other Drugs; 2009.

16. Johnston et al. Monitoring the future. National results on adolescent drug use. Overview of key findings, 2010. Michigan: Institute for Social Research; 2011.

Correspondence to/Adresa za korenspondenciju

Prof. dr Agima Ljaljević

Institute of Public Health

Ljubljanska bb

81000 Podgorica

Montenegro

E-mail: agima.ljaljevic@ijzcg.me

Agima@t-com.me

Tel. +382 67 2666 795